

Колб О.Г., директор навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ СТАНУ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ І ЗАСОБІВ БЕЗПЕКИ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ УКРАЇНИ

Вступ України в Асоційоване членство ЄС поставив перед нашою державою одне із ключових завдань - адаптувати вітчизняне законодавство до вимог нормативно-правових актів Європейського Союзу. Зазначений підхід має бути реалізований у тому числі й у сфері виконання покарань України. Такий напрямок передбачено, зокрема, в розділі «Мета і строки реалізації Концепції» Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, схваленої Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631/ 2012 [1].

Особливо актуальним це завдання є з огляду вирішення завдань та забезпечення правопорядку у виправних і виховних колоніях, а також необхідності удосконалення практики застосування в Україні до засуджених у місцях позбавлення волі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, позаяк дана діяльність не в повній мірі співвідноситься як з нормами міжнародного права, так із вимогами ст. 3 Конституції України, відповідно до якої безпека людини визнається, поряд з її життям, здоров'ям, честю, гідністю і недоторканістю, однією з найвищих соціальних цінностей. Як свідчить практика, нерідко зазначені заходи безпеки застосовуються персоналом виправних і виховних колоній України неспіврозмірно до ситуацій, що складаються у цих установах виконання покарань, а також пов'язані з тяжкими наслідками для засуджених - призводять до їх смерті, тілесних ушкоджень, нанесення травм, т. ін. Зокрема, щорічно за перевищення службових повноважень з цих

питань притягаються до кримінальної відповідальності до 10 осіб з числа персоналу колоній, а до інших видів юридичної відповідальності - втричі більше. Крім цього, неправомірне застосування заходів і засобів безпеки до засуджених не тільки дестабілізує правопорядок у конкретних виправних і виховних колоніях, але й ускладнює її на територіях адміністративних одиниць, на яких вони дислокуються, у зв'язку з чим персонал як даних установ виконання покарань, так й інших правоохоронних органів відволікається від виконання своїх безпосередніх службових обов'язків та залучається до проведення відповідних заходів у місцях позбавлення волі.

Аналіз наукової та навчально-методичної літератури показав, що досі в Україні, з часів її незалежності до теперішнього часу, монографічних досліджень, включаючи на рівні кандидатських або докторських дисертацій, з означеної тематики не проводилось. У той самий час, численні наукові розробки в галузі адміністративної діяльності, у першу чергу, ті, що пов'язані із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї працівниками міліції [2], не відображають особливостей змісту кримінально-виконавчих правовідносин та не можуть у повній мірі забезпечити науковий супровід реалізації положень ст. 106 КВК України «Підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї», що й виступило додатковим аргументом при виборі об'єкта, предмета, мети і задач цієї наукової статті.

Як показали результати даного дослідження, неналежним чином розкрита ця проблема й науковцями кримінально-виконавчого профілю в Україні. Зокрема, в підручнику по кримінально-виконавчому праву України, підготовленому в 2010 р. за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О.М. Джужи, дане питання розглядається не в якості окремого підрозділу (у силу його важливості та практичної значущості), а в підрозділі 21.2. «Функції режиму і засоби його забезпечення» [3, с. 590-594] та, частково, - у підрозділі 7.4. «Право засуджених на особисту безпеку» [3, с. 215], не розкриваючи при цьому тих складностей, прогалин і недоліків правового характеру, що мають місце при застосуванні до засуджених у місцях позбавлення волі

заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, що досить важливо з огляду вирішення поставлених у цій науковій роботі завдань дослідження. Аналогічний підхід застосовано й в підручнику по кримінально-виконавчому праві України за редакцією доктора юридичних наук, професора А.Х. Степанюка 2006 р. випуску, в якому питання про застосування до засуджених, які тримаються у виправних і виховних колоніях України, зазначених заходів і засобів безпеки розглядається у розділі 19 «Режим у колоніях та засоби його забезпечення» [4, с. 178-179]. У підручнику по цій навчальній дисципліні за загальною редакцією докторів юридичних наук, професорів В.В. Голіни та А.Х. Степанюка 2011 р. випуску дане питання, хоча й висвітлено в окремому §5 розділу 19 «Режим у колоніях та засоби його забезпечення», проте суті проблем застосування на практиці до засуджених у місцях позбавлення волі заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у цьому навчальному виданні не розкрито [5, с. 206-208].

Не надано належної уваги цій проблематиці й в інших навчально-методичних виданнях України. Так, дане питання у навчальному посібнику «Кримінально-виконавче право України» (А.П. Гель, Г.С. Семаков, І.С. Яковець) (2008 р. випуску) розглядається у підрозділі 18.3. розділу 18 «Правове регулювання режиму в установах виконання покарань» [6, с. 410-413], також не даючи відповіді на суттєві практичні проблеми, що виникають у правозастосовній практиці персоналу ДКВС України зазначених у ст. 106 КВК заходів забезпечення режиму тримання засуджених у колоніях.

Не внесли повного розуміння у зміст даної проблематики й науково-практичні коментарі до КВК України. Зокрема, у першому із них, що був опублікований у 2005р. за загальною редакцією А.Х. Степанюка, не знайшли свого відображення ті питання, що визначені в ч. 3 ст. 106 КВК (щодо особливостей застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до окремих категорій засуджених до позбавлення волі), а також в ч. 6 цієї статті Кодексу (про застосування заходів безпеки в інших випадках, передбачених Законом України «Про міліцію» і «Про Національну гвардію України») [7, с. 354-356], що має практичне

значення для удосконалення діяльності суб'єктів правозастосування зазначеної норми права. Суттєво не змінилось інформаційне забезпечення ст. 106 КВК й у Науково-практичному коментарі КВК України 2008 р., підготовленому за загальною редакцією А.Х. Степанюка, у якому фактично повторені ті положення, що були відображені у попередньому Коментарі [8, с. 315-316]. Такими ж формальними по змісту є роз'яснення до зазначеної статті КВК, що викладені в науково-практичному коментарі до КВК України за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора І.Г. Богатирьова (2010 р.) [9, с. 228229]. Не вирішив означених вище проблем й один з останніх Науково-практичних коментарів до КВК України, виданих за загальною редакцією докторів юридичних наук, професорів В.В. Коваленка та А.Х. Степанюка у 2012 р. [10, с. 315-321].

Висновок. Таким чином, проведений аналіз наукової, навчальної та методичної літератури дозволяє стверджувати, що на сьогодні досить актуальною та нагальною теоретикоприкладною проблемою в Україні є застосування заходів фізичної сили, спеціальних засобів і зброї до засуджених у місцях позбавлення волі, а тому це питання потребує більш активної участі науковців у її вирішенні, у тому числі й на рівні кандидатських і докторських дисертаціях, а також спеціальних монографічних досліджень відкритого характеру.

Список використаних джерел

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012 // Офіційний вісник України. - 2012. - № 87. - Ст. 3531.
2. Довідник про автореферати виконаних в Україні за 1991-2008 роки дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата юридичних наук / укладачі: В.К. Гришук, Б.О. Кириш, О.Ф. Пасека. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. - 472 с.
3. Кримінально-виконавче право України : підруч. / за заг. ред. О.М. Дзужі. - К. : Атіка, 2010. - 752 с.

4. Кримінально-виконавче право : підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. Х. Степанюка. - Х. : Право, 2006. - 256 с.

5. Кримінально-виконавче право України : підруч. / [за ред. В.В. Голіни і А.Х. Степанюка. - Х. : Право, 2011. - 328 с.

6. Гель А. П. Кримінально-виконавче право України : [навч. посіб.] / за заг. ред. А. Х. Степанюка. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 624 с.

7. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. - Х. : Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.

8. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А.П. Гель, О.Г. Колб, В. О. Корчинський [та ін.]; за заг. ред. А.Х. Степанюка. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 496 с.

9. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / за заг. ред. І.Г. Богатирьова. - К. : Атіка, 2010. - 344 с.

10. Кримінально-виконавчий кодекс України : наук.-практ.